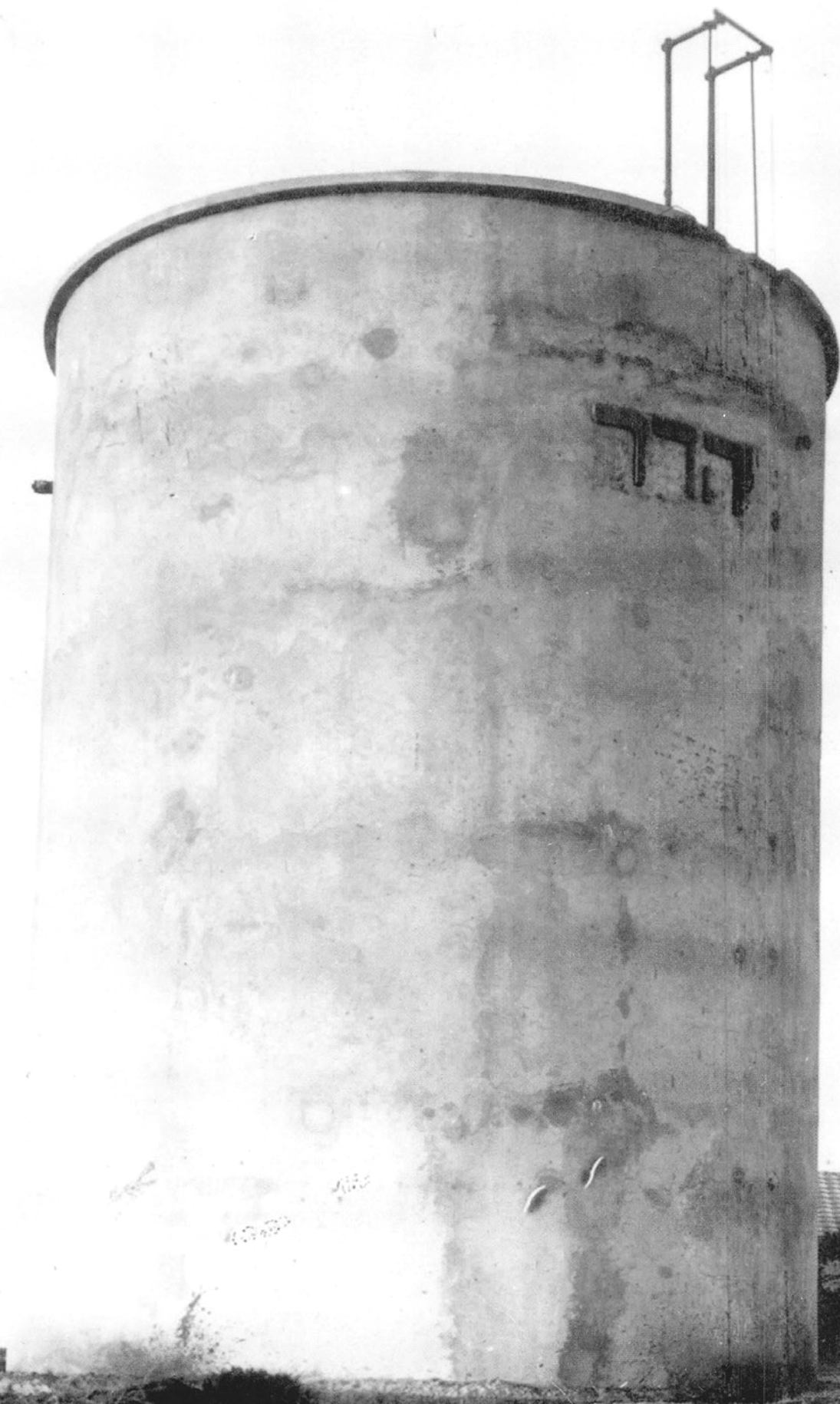

הבריכה הגבוהה
וברקע בית שיפר.

מבוא

מייסדי הדר ומתיישביה יכולים להיחשב ל"דור הנפילים", מפני שהעזו להתיישב ולהתפרנס מעמל כפיהם ולבנות את ביתם בכוחות עצמם במקום שהיה שומם ומבודד ולהתגבר על כל הקשיים. סיפורה של הדר הוא סיפורם של אנשים יחידים ושל משפחות ספורות שרכשו קרקע מאדמות השייך הערבי שעל שמו נקרא הכפר הערבי אבו־קישק באמצעות חברת "הכשרת הישוב" בארץ ישראל.

על אותה קרקע שוממה ששימשה מקום מרעה לעדרי עזים וכבשים, קדחו בארות מים, נטעו פרדסים, בנו צריפי מגורים ופיתחו משקים חקלאיים.

לאחר מכן התאגדו יחד והקימו מוסדות ציבוריים לדוגמה ולתפארת, קלטו הכשרות ("קיבוצים"), עולים ופליטים גם – ובייחוד – בזמנים קשים, למרות מצוקות אישיות וציבוריות וקשיי פרנסה. כפר הדר הוא סיפורם של קומץ אנשים מופלאים, שבנו במו ידיהם מקום יפה הטובל בירק פרדסים, שדות, עצים וגינות פורחות. זהו גם סיפור תקומתה של מדינת ישראל.

היום, באמצע שנות ה־90, החקלאות נעלמת, המוסדות מתחסלים ואת הכול מציף גל אדיר של בנייה צפופה. סיפורה של הדר הוא סיפור של חלקת אלוהים הקטנה, של מקום יפה ההולך ונעלם.

הרחובות שבהם הוקמו הצריפים הראשונים בשנים 1929 עד 1932 היו הרחובות הנקראים היום האורנים, רחוב דגניה ורחוב התכלת – שבקצהו הצפוני, על ראש גבעה גבוהה המשקיפה על כל הדר, שכן ביתו של שיפר. באמצע שנות ה־30 נבנתה שכונת שפאק, כיום רחוב הגשר. נבנו בתי הסוכנות ברחוב הסוכנות ונבנו בתים ברחוב הפרדס. בשנות ה־40 הוקמה שכונת סטאריק, כיום ברחוב אנשי בראשית, רחוב בארי, וחלק מרחוב האורנים.

בהדר חיו ועבדו משפחות רבות שגרו במקום רק שנים ספורות. מאז עברו עשרות שנים נוספות, והקשר נותק עם רבות מהן. המייסדים המעטים שנותרו אינם יכולים לזכור את כל הפרטים. לא היתה ברירה אלא להסתפק באיזכור קצר, ועם הבנים והנכדים של אותן משפחות – הסליחה. לאחר שרבים יקראו את הספר בוודאי יתעוררו זיכרונות נוספים. כמו כן, צפויות הערות רבות, ואולי אי־דיוקים בפרטים שיחייבו תיקונים. אם נקבל הערות וכתבות נוספות, יש בדעתנו להוציא תוספת לספר הדר שבו יבוא הכול על תיקונו. כמו כן נשמח לקבל תמונות נוספות להשלמת התוספת. המעוניינים יכתבו למשרד כפר הדר, רחוב דגניה הוד השרון.

ההתיישבות החקלאית בארץ־ישראל היא תמצית הציונות והשאיפות של העם היהודי החוזר למולדתו. ההתיישבות, ההיאחזות בקרקע וההגנה על כל נקודת יישוב הם שהביאו למעשה להקמת מדינת ישראל.

מתקופת ביל"ו היתה ההתיישבות החקלאית מלווה בעבודה קשה וסבל רב של המתיישבים, והדברים ידועים, זאת – אף־על־פי שאת ההתיישבות לסוגיה השונים ליוו המוסדות המתיישבים בכספים שונים מהשקעותיו של הברון רוטשילד ותקציבי פיק"א, ועד כספים שגייסו ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית.

הדר נוסדה ב־1927. באותה תקופה ובהמשכה בשנות ה־30 היה קושי גדול בתקציבים לרכישת קרקעות ובתקציבי ההתיישבות. היתה עלייה גדולה לארץ, בעיקר מאירופה, והיה תור גדול של מועמדים להתיישבות. רבים שהיו בידיהם אמצעים ניסו להתיישב בכוחות עצמם. כך נוצרה התיישבות פרטית ללא תקציבים ציבוריים. עזרו לכך תנאים נוספים שחברו יחדיו ותרמו להצלחה. לפרי ההדר היה ביקוש טוב באירופה, ושטח הפרדסים בארץ עדיין היה מצומצם; היה אפוא סיכוי טוב להתפרנס מגידול פרי הדר. הקרקעות הקלות בשרון עמדו למכירה מפני שהשימוש בהן היה מוגבל לענפים דלי הכנסה, מרעה וגידולי בעל.

המתיישבים היהודים ידעו לקדוח בארות ולמצוא מים בכמות מספקת לגידול הדלים. ההתיישבות הפרטית איפשרה לרוכשי הקרקע לנטוע פרדסים בעזרת מנהלי עבודה וקבוצות פועלים. כך התאפשר לחלק מהמייסדים להמשיך לעבוד במקומותיהם, ורק כשהפרדס נשא פרי – אחרי שנים אחדות – התיישבו במשקם. גם פועלי הפרדסים חסכו ורכשו חלקות קרקע קטנות, נטעו בעצמם פרדס וטיפלו בו אחרי שסיימו את עבודתם בפרדסים אחרים. המתיישבים פיתחו בעצמם ענפים נוספים: לול, רפת וגידול ירקות. קרקע ומים לא חסרו; נדרשו רק עבודה קשה, חריצות וידע. מה שיחד את הדר ממושבות אחרות היה העבודה העברית. למרות שהמסגרת היתה פרטית, היה מוסכם שתהיה רק עבודה עברית. בהדר גרו ועבדו עשרות ומאות פועלים עולים, יחידים ומשפחות ו"קיבוצים" שחיכו לתורם להתיישבות. היה מאבק על עבודה עברית בגוש הפרדסים הגדול שמדרום למושבה, ומתיישבי הדר סייעו לכך. כל מתיישבי הדר ופועליה היו חברים ב"הגנה" והתאמנו להגנת היישוב. למרות כל הקשיים הכלכליים רכש כל מתיישב רובה, ובכלל זה בעלי החלקות שלא גרו עדיין במקום. בנוסף לכך רכש הכפר מכספי המסים מקלע, שנחשב אז לנשק כבד ושלא היה מצוי בכל יישוב. הדר דאגה אפוא לנשק יותר מכל יישוב אחר.